

Hvad er egentlig problemet ved digitale arbejdsplatforme?

Seks teser om platformskapitalismen

Weber, Søren Salling

Published in:
Tidsskrift for Arbejdsliv

DOI:
[10.7146/tfa.v20i3.110815](https://doi.org/10.7146/tfa.v20i3.110815)

Publication date:
2018

Citation for published version (APA):

Weber, S. S. (2018). Hvad er egentlig problemet ved digitale arbejdsplatforme? Seks teser om platformskapitalismen. *Tidsskrift for Arbejdsliv*, 20(3), 72-81. <https://doi.org/10.7146/tfa.v20i3.110815>

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain.
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact rucforsk@kb.dk providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Hvad er egentlig problemet ved digitale arbejdsplatforme? – Seks teser om platformskapitalismen

Søren Salling Weber

Indledning

Den såkaldte platformsökonomi er et af de områder, hvor digitaliseringen som en strukturel forandring af arbejdsmarkedet er mest iøjnefaldende. Begrebet platformsökonomi betegner forretningsmodeller, som introducerer nye organiseringsformer for lønarbejde ved brug af digitale værktøjer. Digitaliseringen angår umiddelbart aftaleforholdene samt organiseringen af arbejdet. Arbejdsgaver defineres, udbydes, aftales og koordineres ved brug af digitale, internetbaserede platforme. Dermed opløses et traditionelt ansættelsesforhold til fordel for mere midlertidige relationer i organiseringen af arbejdet på platformene.

Spørgsmålet er grundlæggende, hvordan vi skal forstå disse nye digitale formidlere af arbejde? Platformsökonomi eller deleökonomi? Uenighederne om såkaldt "*deleökonomiske*" forretningsmodeller har fyldt ganske meget i den danske offentlighed. Det er især UBERs kontroversielle forretningsstrategier og forsøg på at legitimere sig som deleökonomi, som har vakt opsigt. Men polemikken har været hjulpet godt på vej af fagbevægelsens mediemæssige (mod)mobilisering omkring

begrebet platformsökonomi og politikeres bestræbelser på at markere ideologiske skillelinjer i forhold til at regulere udviklingen. Begrebet platformsökonomi kom på dagsordenen. Symptomatisk ændrede den danske forening af 'deleökonomiske' virksomheder navn til Foreningen for Platformsökonomi i Danmark. Den politiske ændring af lovgivningen for taxavirksomhed fik UBER til at trække sig ud af det danske arbejdsmarked. Og med den nylige overenskomsttale mellem platformen Hilfr og 3F virker visse danske platforme villige til at påtage sig et arbejdsgiveransvar. Ved en kombination af kommunikativ magt, lovgivningsbaseret og aftalebaseret regulering synes fagbevægelsen at have skabt grundlag for at forhindre de værste sociale konsekvenser af platformsökonomien.

Platformsökonomi er imidlertid et relativt formelt begreb. Det udtrykker interessekonflikterne omkring platformene. Modsætningerne i udviklingen af internetbaserede platforme til fordeling af arbejde træder fortsat tydeligt frem. I Regeringens nylige "Strategi for vækst gennem deleökonomi" blandes begreberne dele- og platformsökonomi sam-

men, og der er fokus på at understøtte de nye platformes "innovation" og forbedring af "konkurrenceevnen" (Erhvervsministeriet 2017). Der er en afgrund fra disse forhåbninger om "de samfundsmæssige effekter" af platformene til fagbevægelsens brug af begrebet platformsøkonomi til at trække klare politiske demarkationslinjer over for platformenes uregulerede opløsning af aftaleforholdene på arbejdsmarkedet. Begrebet om platformsøkonomi udtrykker en skrøbelig konsensus om at forholde sig til de nye aktører ud fra de etablerede samarbejds- og reguleringsformer på arbejdsmarkedet. Men der er fortsat en vis orienteringsusikkerhed i forhold til de nye fænomener. I det følgende foretager jeg et begrebs-eftersyn: Hvad adskiller deleøkonomi fra platformsøkonomi? Og straks vigtigere; hvilke dynamikker kommer i vejen for skabelsen af en bæredygtig, dansk platforms-økonomi, som skaber den ønskede samfundsmæssige rigdom? Jeg vil vise, hvordan en differentiering mellem den destruktive platforms-kapitalisme og den bæredygtige platforms-økonomi kan kvalificere vores orientering mod platformene.

Deleøkonomi, platformsøkonomi og platformskapitalisme?

Det er dog først nødvendigt at tilslutte sig adskillelsen af platformsøkonomi fra deleøkonomi. Stine Rasmussen og Per Kongshøj Madsen (2017) introducerer og argumenterer for en afgrænsning til aktiviteter i platformsøkonomien; "som har det til fælles, at digitale, ofte internetbaserede, platforme er mellemliddet mellem den, der ønsker at gøre brug af en tjeneste, service eller aktivitet og den, der ejer den." (Rasmussen & Kongshøj Madsen 2017, 48). Platformen betegner her, nøgternt, en betegnelse for "en digital helhed af hardware og styresystem" (Den Danske Ordbog 2018) i organiseringen af arbejdet. Det giver mu-

lighed for at kortlægge og kategorisere brugen af platforme. Litteraturen vokser. Det er blevet klart, at en relativt begrænset andel af arbejdstagerne på det danske arbejdsmarked arbejder i platformsøkonomien, og at det langt fra er dem alle, som beror på arbejde fra platformene som deres eneste indtægtskilde. Udviklingen af platformsøkonomien synes overordnet derfor begrænset – i særdeleshed i forhold til visse andre vestlige arbejdsmarkeder (Huws et al. 2016; Ilsøe & Madsen 2017; Rasmussen et al., 2017).

Her i tidsskriftet har Helge Hvid (2017) præsenteret og præciseret deleøkonomien i forhold til platformsøkonomien. Deleøkonomien udgør en mulighed for at udvikle nye faglige fællesskaber og en ny orientering mod bæredygtighed. Men som Hvid (2017, 100) også fremhæver, er deleøkonomien ikke bare udvikling af digitale teknologier; den "handler også om læring og institutionsopbygning." Når adskillelsen af dele- og platformsøkonomi er omgivet af politisk polemik, så skyldes det ikke kun, at aktører med modsætningsfyldte interesser bruger begreberne strategisk til at fremhæve forskellige sider af de samme fænomener. En del af forklaringen er kompleksiteten af brugen af platformene, som ikke bare indeholder store problemer og potentialer, men også er præget af store overlap. Chris Martin (2016) peger på den baggrund på risikoen for, at de forskellige interesser omkring diskursen om deleøkonomien kan medføre, at presset for forbedret ressourceudnyttelse og 'altruistisk' deling af materielle goder kommer til at handle om at drive udviklingen af nye forretningsmodeller. Dertil kan selv platforme designet ud fra fællesskabsorienterede normer bruges på en helt igennem individualiseret og instrumentel måde (Bardhi & Eckhardt 2012). Det er altså ikke tilstrækkeligt at se på (hensigten med) udviklingen eller resultatet af digitale platforme til formidling og organisering af arbejde på det danske arbejdsmarked; vi må

også se på, hvordan ændringer i forståelserne af deres potentielle fordele præger, hvordan de bruges til at organisere arbejde og forbrug i praksis. Selvom det således *er* en mulighed, at udviklingen af platformene går hånd i hånd med fremme af egalitære normer og miljø- og klimabeskyttelse, så er det ingen selvfølge. Den nye digitale infrastruktur kan *indgå* i udviklingen af en samfundsmæssig deleøkonomi. Men spørgsmålet er, om ikke læreprocesserne skal foregå *i takt med*, men endda *forud for* udviklingen af de konkrete digitale platforme.

Man kan således pege på en vis komplementaritet imellem begreber om dele- og platformsøkonomi, som både beror på *udviklingsprocessen* med platformen, *genstanden* på platformen, *normerne* i interaktionen og det samfundsmæssige *resultat*: Deleøkonomiske platforme udvikles idealtypisk for at skabe mulighed for deling af eksisterende ressourcer ud fra normer om gensidighed og fællesskab og med forøget bæredygtighed som sit resultat. Platformsøkonomien udgør idealtypisk potentialet for at udvikle et alment tilgængeligt, digitalt medieret *marked* for arbejdsydelser mellem relativt ligestillede parter, som kan forøge brugsværdien af samfundets ressourcer, evner og kompetencer. Platformskapitalisme er et åbent begreb, som bruges i forskellig betydning af forskellige forfattere (se for eksempel Scholz 2016; Standing 2016; Dredge & Gyimóthy 2017; Meged & Christensen 2017), og det ser hen over mange nuancer i den analytiske tilgang til platformene (se hertil Dredge & Gyimóthy 2015, 291–292). Men til forskel fra dele- og platformsøkonomi betegner platformskapitalisme en patenteret, centralt kontrolleret udlejning af teknologi til forbrugeres køb af arbejdsydelser. Den er *ekspansiv*, idet den ekstraherer profit på arbejdsområder, som ikke tidligere har været gjort til genstand for profitskabelse. Her følger seks teser om platformskapitalismen. Tilsammen udgør de et

udkast til at oplyse de udviklingsdynamikker, som skaber problemer i arbejdslivet med platformene.

Platformskapitalisme legitimerer sig ved markedsstyring

Begrebet *platform* har en overført betydning, som også er på spil i offentlighedens diskussion om de nye formidlere af arbejde. En *platform* udgør *et udgangspunkt for yderligere opmærksomhed, samarbejde eller aktiviteter* (Den Danske Ordbog 2018). Som analogi udgør platformene således et digitalt *ståsted*, hvor kunder og arbejdstagere kan *hæve sig op* over deres omgivelser og derved *blive synlige* for hinanden – i underforstået modsætning til dem, som ikke er på platformen. Denne forståelse lurer ligeledes i regeringens nyligt offentliggjorte "*Strategi for vækst gennem deleøkonomi*" (2017), hvor der ikke skelnes mellem dele- og platformsøkonomi. Forståelsen er dels, at de digitale platforme udgør en kilde til "*øget produktivitet*". Derfor subsidierer man i praksis udviklingen af digitale platforme ved at give skattefradrag til ydelser indberettet af en tredjepart. Og forståelsen er dels – helt i tråd med betegnelsen *platform* – at der er en klar sammenhæng mellem den enkelte platforms profitskabelse og optimering af ressourceforbrug og arbejde i forhold til at skabe *samfundsmæssig* rigiditet. Denne forestilling hænger tæt sammen med de nye muligheder for deling og bearbejdning af information i realtid. De digitale platforme udgør den minimale, men nødvendige, infrastruktur for en smidig overførsel af information og udveksling af ydelser. Ifølge den anerkendte økonom Steven Levitt har den digitale platform Uber endelig – åbenbart for første gang! – skabt et marked, hvor der kan ske en dynamisk tilpasning mellem udbud- og efterspørgsel: Hidtil urealistiske forudsætninger om gennemsigtighed sikres,

idet der sker en standardisering af ydelsen samt en øjeblikkelig deling af information og tilpasning af priser. Det er forudsætningerne for, at pris-systemet kan fungere som *"en mekanisme til at overføre information"* (Hayek 1945, 526, eg. ovs.), som ifølge Levitt selvellers, indtil nu, har været umulige at opdrive på et reelt eksisterende marked (Dubner et al. 2016). Transaktionsomkostningerne falder til nul. Markedet kan afbalancere sig selv. Platformens automatiserede behandling af informationer *materialiserer* markedets 'usynlige hånd' og kan dermed skabe vækst, innovation og samfundsmæssig konkurrenceevne – *hvis* de vel at mærke er selv-regulerende markeder! (Dredge & Gyimóthy 2015, 297). Til forskel fra platformøkonomien, er platformskapitalismen altså kendetegnet ved en tro på markedets funktionalitet som allokeringmekanisme for samfundsmæssigt arbejde. Den første tese lyder:

Platformskapitalisme legitimerer sig ud fra en antagelse om at kunne realisere det perfekte marked og derigennem den ideelle allokering af arbejde til skabelse af samfundsmæssig nytte og rigdom.

Er platformskapitalismen økonomisk?

Spørgsmålet er på den baggrund, om platformskapitalismen er økonomisk i den forstand, at den er udtryk for en *"omhyggelig og effektiv udnyttelse af materielle resurser uden spild"* (Den Danske Ordbog). Det er svært at vurdere. Det er tydeligt, at de succesfulde platforme i visse tilfælde oplever en eksplosiv vækst. "Væksten" er imidlertid en sammenvævning af finansiel kapital og teknologiudvikling, som samtidig udgør forudsætninger både for aktivitet og for yderligere udvikling af platformen. Lige nu foregår et kapløb om at udvikle og få patent på den

bedste platform i mange brancher. Til forskel fra platformøkonomiens potentielle realisering af det perfekte marked, argumenterer forfattere som Guy Standing (2016) og Nick Srnicek (2017) for, hvordan platformskapitalismen beror på monopol-dannelse i de berørte brancher. Som det hedder i regeringens beskrivelse af behovet for at tilpasse reguleringen: *"er det i den digitale økonomi afgørende at få den nødvendige skala."* (Erhvervsministeriet 2017, 50). Denne skarpe konkurrence mellem forskellige platforme i en 'winner-takes-it-all'-dynamik medfører imidlertid, at de mange spildte ressourcer ved fejlslagne udviklingsprojekter er usynlige i den enkelte vinder-platforms succes.

Endvidere giver platformenes monopol mulighed for en koncentration af magt i de berørte brancher og arbejdsmarkeder, som gør det muligt at pålægge arbejdstagerne at oppebære omkostningerne ved arbejdet. Mere om dette senere. I første omgang er det væsentlige, at når udviklingen af forretningsmodellerne lykkes med at forvalte arbejdsforholdene, så er arbejdstagerne nødsaget til at acceptere dem. Ubers uacceptable sikring af arbejdsvilkår og -miljø faldt mange for brystet. Og det var den overlegne tekniske løsning, udviklet ved hjælp af store finansielle investeringer, som gjorde det muligt for dem at etablere nær-monopol og knæsatte så voldsomme forandringer på visse arbejdsmarkeder. Nick Srnicek beskriver det som en definerende strategi ved platformskapitalismens 'lean platforms':

"Lean platforms operate through a hyper-outsourced model, whereby workers are outsourced, fixed capital is outsourced, maintenance costs are outsourced, and training is outsourced. All that remains is a bare extractive minimum – control over the platform that enables a monopoly rent to be gained." (Srnicek 2017, 75).

Hvor vi altså kan forstå platforms-økonomien som en samfundsmæssig rationaliseringsproces, så kan vi stille spørgsmålstejn ved det økonomiske i platformskapitalismen. Den enkelte platforms akkumulerede kapital usynliggør omkostninger ved udviklingen af fejlslagne platforme, og koncentrationen af magt skaber en række nye krav og omkostninger, for arbejdstagerne. Den anden tese lyder:

Platformskapitalismen er kendetegnet ved finansialiseret monopoldannelse, som maksimerer ekstraktion ved at eksternalisere omkostninger – frem for at optimere forholdet mellem arbejde og rigdom på et samfundsmæssigt niveau.

Platformskapitalisme skaber usikre ansættelsesforhold

De nye krav i arbejdstagernes arbejdsliv er værd at dvæle ved. Som nævnt er et andet aspekt ved den politiske interesse i platformenes økonomiske potentialer, at de kan give udsatte grupper bedre mulighed for at arbejde. Som analogi fungerer platformene som en trædesten: Disse *"nye veje til arbejdsmarkedet"* (...) *"kræver viljen til at prøve de nye muligheder af i praksis."* (Erhvervsministeriet 2017, 50). Det er dog væsentligt ikke at blive mystificeret af platformenes 'tilbud' om arbejde. Spørgsmålet er, hvorvidt det reelt fungerer som en kompetenceudviklende og netværksskabende overgang til anden beskæftigelse – eller om det tværtimod henstiller mennesker til at stykke et arbejdsliv sammen af forskellige, midlertidige opgaver i forbigående relationer?

De politiske hensigtserklæringer kommer uagtet, at der ikke er meget viden om, hvordan tilværelsen på platformsarbejdsmarkedet former sig. Når den kortlæggende forskning peger på, at brugen af platformene er begrænset i Danmark, så kan det netop forstås som et udtryk for de relativt prekære

arbejdsforhold, som platformene tilbyder arbejdstagerne. Operatørerne af platformene anerkender kun undtagelsesvist et egentligt ansættelsesforhold. I en dansk sammenhæng betyder det et tab af rettigheder i ansættelsen og tab af en organiseret indsats for at sikre arbejdsmiljøet. Det skaber desuden en betragtelig indkomstusikkerhed for den enkelte arbejdstager. Som påpeget af Rasmussen og Kongshøj Madsen er det derfor, alt andet lige, ukontroversielt at antage, at de irregulære aftaleforhold og den uforudsigelige organisering på platformene skaber et mere usikkert arbejdsliv for de potentielle "daglejere" på platformene (Rasmussen & Kongshøj Madsen 2017). Det er derfor fristende uden videre at forbinde den digitale formidling af arbejdet og de relativt prekære arbejdsforhold i platformsøkonomien – også i Danmark.

Der er dog ingen nødvendighed i, at arbejdslivet i platformsøkonomien opleves som prekært. En del af arbejdstagerne i platformsøkonomien har formentlig ikke prekære arbejdsliv, og prekært arbejde begrænser sig ikke til platformsøkonomien. Platformene kan desuden synliggøre en del af det sorte arbejdsmarked, som i forvejen eksisterer – som dermed kan gøres til genstand for regulering og overvågning. Eller, som en direktør for en digital platform formulerede det i et interview: *"I princippet gør vi jo sort arbejde hvidt."* Han erkender dermed, at de godt nok ikke skaber nyt arbejde, men reorganiserer eksisterende, sort arbejde, hvilket jo så til gengæld også kan føre til forbedrede arbejdsforhold. Denne platform er sammen med Hilfr nogen af de danske platforme, som lader sig påvirke af den skitserede offentlige modstand mod platformskapitalismen og tager større ansvar for arbejdsforholdene i udviklingen af platformene. Dette kan også hænge sammen med det større kendskab til reguleringen på det danske arbejdsmarked (Rasmussen 2018). Dermed kan platforms-

økonomien bidrage til en formalisering og systematisering af arbejdet på uformelle dele af arbejdsmarkedet.

Vi kan, i modsætning hertil, tænke platformskapitalisme som et begreb, der understreger *kombinationen* af den digitale formidling af arbejde og en *strategisk* tilsidesættelse af den institutionaliserede beskyttelse af arbejdskraften, som udviklingen af platformene i deres profitorienterede udgaver kan være forbundet med: Hvor platformsøkonomien således udgør en trædesten for arbejde, som tillige formaliserer og dermed bidrager til at regulere arbejde, så bidrager platformskapitalisme til at undergrave reguleringen af arbejdet i de berørte brancher. En voksende international litteratur sætter under betegnelserne 'crowd work' eller 'gig work' fokus på de ændrede arbejdsbetingelser i platformskapitalismen (Berg 2016; De Stefano 2016; Huws et al. 2016; Standing 2016). Hvad der for nogle i platformsøkonomien opleves som et *løft til* at arbejde, vil i platformskapitalismen undergrave reguleringen af arbejdslivet. Og hvad der i platformsøkonomien udgør en *platform* for at beskæftigelse bliver i platformskapitalismen, så at sige, arbejdstagernes *loft* for forbedring af arbejdslivets vilkår i den pågældende brancher. Den tredje tese lyder:

Platformskapitalismen skaber prekære arbejdsliv ved at opløse ansættelsesforholdet og dermed undergrave reguleringen af arbejdsforholdene i de berørte brancher.

Platformskapitalismen er ikke egalitær, men elitær

På engelsk har en *platform* også en anden betydning; den udgør et sæt af politisk-normative principper, ud fra hvilke man kan formidle ideer og appellere til offentligheden. Vi har allerede set, hvordan platformskapitalismen hviler på common-sense forestillinger

om markedets overlegenhed i organiseringen af arbejde. Mange af de nye forretningsmodeller appellerer desuden til logikker om autenticitet, fællesskab, selv-organisering, individualitet, nærhed, mm. Platformene lader til at udgøre mulighedsbetingelsen for; "*at gøre dette i dag, noget andet i morgen, at gå på jagt om morgenen, fiske om eftermiddagen, beskæftige mig med kvægavl om aftenen, kritisere ovenpå middagen, gøre netop hvad jeg har lyst til, uden nogen sinde at blive jæger, fisker, hyrde eller kritiker.*" (Marx 1974, 42). Vi kan forestille os en platformsøkonomi, som giver mulighed for at overskride den eksisterende arbejdsdeling til fordel for et langt mere smidigt, fleksibelt og frigørende arbejdsliv.

Denne fernis af kunstnerisk kritik af lønarbejdet er dog for længst skallet af platformskapitalismen. Som påpeget af mange forskere i den 'samarbejdende økonomi', så er "*samarbejde*" ofte en misvisende betegnelse for en række fænomener, som ikke har noget med kollektivitet, gensidighed eller samarbejde i de konkrete arbejdsprocesser at gøre (Belk 2014; Dredge & Gyimóthy 2015). Realiteterne er, at platformsudviklerne definerer normer for formidling, organisering og interaktion i arbejdet med udgangspunkt i klart definerede roller. Når man som arbejdstager udfører taxakørsel eller rengøring for en række forskellige kunder i løbet af en dag, er der altså tale om, at en arbejdstager arbejder for en rekvirent; ikke at de samarbejder om en fælles arbejdsopgave. Og de platforme, som gennemfører en efterspørgsels-orienteret standardisering af ydelserne inden for eksisterende brancher, synes at have mere succes, end de platforme, som lader arbejdstagerne selv definere deres arbejdsudbud, hvorfor forestillingerne om realiseringen af en ansvarlig autonomi i arbejdet fremstår ubegrundede. Ydermere er disse roller ikke lige tilgængelige for forskellige grupper i samfundet. Politisk er opfattelsen, at "*dele-*

økonomien" (platformsøkonomien!); "gælder for eksempel kontor- arbejde, som bogholderi, grafisk design, webudvikling osv., men også fysisk og manuelt arbejde, som for eksempel hundeluftning, indkøb, mindre håndværksopgaver osv." (Erhvervsministeriet 2017, 47). Faktum er dog, at det rent digitale arbejde (såkaldt 'crowd work') synes begrænset i Danmark, hvilket formentlig kan hænge sammen med arbejdstagernes styrkeposition, og at det kan uddelegeres til udlandet. Derimod er platforme til organisering af konkret, praktisk servicearbejde (såkaldte "gigs") langt mere udbredte (Ilsøe & Madsen 2017). Platformene er udformet med henblik på at reorganisere arbejdet i eksisterende brancher, og i særdeleshed i brancher præget af forbigående og midlertidige organiseringer med en overvægt af falsk selvstændige. Der er således ikke langt fra platform til dogme i den 'samarbejdende' økonomi. Hvor vi således kan forestille os en platformsøkonomi, som tager udgangspunkt i handel mellem ligestillede parter og stiller arbejdstagerne frit i forhold til arbejdets indhold, så lyder den fjerde tese;

Platformskapitalismen tager udgangspunkt i den eksisterende arbejdsdeling og forstærker en skarp opdeling og en klar asymmetri i interaktionen mellem kunder og arbejdstagere.

Platformskapitalismen indebærer en ny-taylorisering

Dette bringer os endelig til organiseringen af arbejdet. Platformsøkonomien kan beskrives som et potentiale for en form for centraliseret decentralisering af kontrollen i arbejdet. Centraliseringen udgøres af platformens betingelser, som imidlertid blot understøtter og giver en række forskellige kunder og arbejdstagere mulighed for at lave aftaler med hinanden med relativt forskelligt indhold under hensyntagen til de givne praktiske betingelser.

Overfor dette betegner platformskapitalismen, hvordan det skitserede ideal om at rationalisere organiseringen af arbejdet gennem markedsstyring, præger platformsudviklernes forståelse af og måde at organisere arbejdet på. Det er værd at dvæle ved implikationerne af denne rationaliseringsbestræbelse. For at realisere den særligt effektive og smidige tilpasning af arbejdsudbud og efterspørgsel på platformene omkring veldefinerede (gennemsigtige) opgaver, må udviklerne nødvendigvis stille sikkerhed for aftalerne, adskille arbejdets definition og planlægning fra dets udførelse, påtage sig instruktionsbeføjelser i arbejdet og opsplitte arbejdet i mindre dele, som kan handles uden at være indlejret i længerevarende tillidsrelationer. Når det var muligt for UBER endelig at realisere, at aktører handler efter principper for rationalitet i økonomisk forstand, så beror det på deres evne til at *gennemtvinge* og *overvåge* overholdelsen af denne it-medierede standardisering af arbejdsopgaverne for at kvalitetssikre arbejdet. Denne automatiserede organisering af arbejdet skaber også en ny *disciplin*, idet rating-systemer præger eller måske helt erstatter samhandlen mellem parterne på platformene. Det der i platformsøkonomien fungerer tillidsskabende for samhandlen mellem fremmede, kan i platformskapitalismen også forme sig som en disciplinerende styring, hvor afvigelse bliver straffet med dårlige anmeldelser. Med en konkurrencerelation mellem arbejdstagerne får platformene desuden en anelig magt ved at 'eje' den enkelte arbejdstagers meritter, hvorved vedkommende bliver afhængig af platformens nåde for at virke som attraktiv arbejdskraft for fremtidige kunder. Hvor platformsøkonomien således kan tænkes at understøtte tillidsfuld samhandlen mellem ligestillede parter, så lyder den femte tese:

Platformskapitalismens ideal om markedsstyring formidlet over et centralt kontrolleret it-sy-

stem skaber en disciplinerende ny-taylorisering af arbejdet, som undergraver arbejdstagernes kontrol i arbejdet.

Arbejdstagerne i platformskapitalismen mister kontrol over arbejdstiden

Det skitserede kontroltab angår også arbejdets organisering i tid og rum, hvor arbejdet er organiseret ud fra en stærkt kunde-orienteret fleksibilisering. Platformsökonomien kunne potentielt ophæve modsætningerne mellem arbejdsmarkedets efterspørgsel på arbejdskraft og arbejdstagernes ønsker i deres arbejdsliv. Dette kræver, at platformene opbygges, således at arbejdstagerne har indflydelse på de løbende koblinger mellem arbejdstagere, platform og kunder. Derved kunne der tages højde for forskelle i arbejdstagernes forudsætninger i et samspil med kundernes ønsker og arbejdets genstandsmæssige krav. Den repræsenterer nye muligheder for at få arbejdslivet, forstået som en sammensætning af livet på arbejdet og livet uden for lønarbejdet, til at hænge sammen.

Til forskel herfra er platformskapitalismen kendetegnet ved et tab af magtressourcer i forhold til at vinde kontrol over arbejdet. Arbejdstagerne individualiseres og ansvarliggøres for at tilpasse sig en lang række små-opgaver, som de imidlertid ikke har kontrol over, og som er uforudsigeligt organiseret i tid og rum. De nye platforme beskrives som en væsentlig betingelse for den nye praksis med at uddelegere små arbejdsopgaver til den såkaldte 'crowd', som må stå til rådighed 'on demand' og derfor har en usikker beskæftigelseshorisont og en uforudsigelig dagligdag (Berg 2016; De Stefano 2016; Standing 2016). Hvor platformsökonomien kan indlejres i et hverdagsliv med en vis forudsigelighed og kontrol, kan den 'uskyldige' rationalisering

af arbejdet i platformskapitalismen lede til en intensiveret konkurrence og nye vanskeligheder med at få arbejdslivet i sin helhed til at fungere. Den sjette og sidste tese lyder:

Platformskapitalismens kunde-orienterede fleksibilisering af arbejdet medfører et tab af forudsigelighed og kontrol over arbejdets placering i hverdagen.

Afslutning

Afslutningsvis er det selvfølgelig væsentligt at spørge til relevansen af de skitserede teser. Begrebsarbejdet i denne kronik tilbyder en illusorisk orden, og virkeligheden er mere præget af interferens, end de klart adskilte typologier om deleøkonomi, platformsökonomi og platformskapitalisme antyder. Begreber udgør imidlertid væsentlige redskaber til at orientere os i forhold til den igangværende udvikling. Platformsökonomi er som et begreb et resultat af kampe i offentligheden om legitimiteten af forskellige måder at udnytte digitale teknologier i organiseringen af arbejdet. Dette bragte væsentlige erkendelser med sig: Det er ikke tilstrækkeligt at se platformsökonomi og deleøkonomi som forskellige betegnelser for de samme fænomener. I stedet må man nødvendigvis forstå begreberne som kvalitativt uforenelige og derfor, i bedste fald, *komplementære* i analysen af digitale teknologier til organisering af arbejde. Det er imidlertid også nødvendigt med begreber, som kan skelne de destruktive træk i udviklingen af markedsøkonomiske arbejdsplatforme fra de (potentielt?) bæredygtige. Disse angår ikke *bare* den digitale organisering af arbejdet, selv om det selvfølgelig er en vigtig dimension. Her har jeg præsenteret seks teser til at identificere og forstå problematiske dynamikker ved de nye digitale formidlere af arbejdskraft på det danske arbejdsmarked. Argumentet er ikke, at platformsökonomi nødvendigvis vil blive

platformskapitalisme. Frem for – for hurtigt – at forsone modsætningerne i ét samlet begreb for kvalitativt forskellige fænomener, må vi fastholde den kritiske opmærksomhed på *forskellige* dynamikker i brugen af platforme. Er der – som jeg har antydnet det her – en indre sammenhæng mellem idealer om markedsstyring, finansialiserede og monopoliserende forretningsmodeller, forandrede ansættelsesformer, forandrede relationer

mellem kunder og arbejdstagere, udvikling af digitale kommunikations- og styringsteknologier til at organisere arbejdslivet og endelig de berørte arbejdstagernes problemer med at mestre deres arbejdsliv i platformskapitalismen? Det vil tiden vise. Forhåbentlig kan disse kritiske opmærksomheder bidrage til kultiveringen af digitale platforme med en organisering af arbejde.

LITTERATUR

- Bardhi, Fleura. & Giana M. Eckhardt (2012): 'Access-Based Consumption: The Case of Car Sharing', *Journal of Consumer Research*, 39(4), 881–898. Available at: <http://jcr.oxfordjournals.org/lookup/doi/10.1086/666376> (Accessed: 3 October 2016).
- Belk, Russell (2014): 'Sharing Versus Pseudo-Sharing in Web 2.0', *Anthropologist*, 18(1), 7–23. Available at: https://www.researchgate.net/publication/286379872_Sharing_Versus_Pseudo-Sharing_in_Web_20 (Accessed: 22 October 2016).
- Berg, Janine (2016): *Income security in the on-demand economy: Findings & policy lessons from a survey of crowdworkers*, Geneva: ILO. Available at: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_protect/---protrav/---travail/documents/publication/wcms_479693.pdf (Accessed: 12 February 2018).
- Den Danske Ordbog (2018): 'Platform' & 'Økonomi'. Available at: <https://ordnet.dk/ddo/ordbog?query=platform/økonomi> (Accessed: 12 August 2018).
- Dredge, D. & S. Gyimóthy (2015): 'The collaborative economy & tourism: Critical perspectives, questionable claims & silenced voices', *Tourism Recreation Research*, 40(3), 286–302. doi: 10.1080/02508281.2015.1086076.
- Dredge, Dianne & Szilvia Gyimóthy (2017): 'Collaborative Economy & Tourism', in Dredge, D. & Gyimóthy, S. (eds.) *Collaborative Economy & Tourism*, Tourism on the Verge, Springer, Cham., 1–12. doi: 10.1007/978-3-319-51799-5_1.
- Erhvervsministeriet (2017): *Strategi for vækst gennem deleøkonomi*, København. Available at: em.dk.
- Hayek, Friedrich A. (1945): 'The Use of Knowledge in Society', *The American Economic Review*. Available at: https://www.kysq.org/docs/Hayek_45.pdf (Accessed: 11 August 2018).
- Huws, Ursula, Neil H. Spencer & Simon Joyce. (2016): 'CROWD WORK IN EUROPE: Preliminary results from a survey in the UK, Sweden, Germany, Austria & the Netherlands'. Available at: <http://www.feps-europe.eu/assets/39aad271-85ff-457c-8b23-b30d82bb808f/crowd-work-in-europe-draft-report-last-versionpdf.pdf> (Accessed: 4 February 2018).
- Ilsøe, Anna & Louise W. Madsen (2017): *Digitalisering af arbejdsmarkedet. Danskernes erfaring med digital automatisering og digitale platforme*, København, FAOS.
- Dubner, Stephen J., Steven D. Levitt & Harry Huggins (2016): 'Why Uber Is an Economist's Dream', New York, Freakanomics Radio. Available at: <http://freakanomics.com/podcast/uber-economists-dream/> (Accessed: 18 September 2016).
- Martin, Chris J. (2016): 'The sharing economy: A pathway to sustainability or a nightmarish form of neoliberal capitalism?', *Ecological Economics*, Elsevier B. V., 121, 149–159. doi: 10.1016/j.ecolecon.2015.11.027.

- Marx, Karl (1974): Den tyske ideologi. 1, København, Rhodos.
- Meged, Jane W. & Mathilde D. Christensen (2017): 'Working Within the Collaborative Tourist Economy: The Complex Crafting of Work & Meaning', in Dredge, Dianne & SzilviaGyimóthy (ed.) Collaborative Economy & Tourism, Tourism on the Verge, Springer, Cham, 203–220. doi: 10.1007/978-3-319-51799-5_12.
- Rasmussen, Stine (2018): 'Platform work in Denmark & regulatory issues – towards a conceptualisation – Forskningsportal, Aalborg Universitet', Nordic Working Life Conference 2018.
- Rasmussen, Stine & Per Kongshøj Madsen (2017): 'Platformsøkonomien og prekariatet', *Tidsskrift for Arbejdsliv*, 1, 46–62.
- Rasmussen, Stine & Per K. Madsen. (2017): Nordic labour markets & the sharing economy. doi: 10.6027/NA2017-904.
- Scholz, Trebor (2016): Challenging the Corporate Sharing Economy. Available at: www.rosalux-nyc.org.
- Srnicek, Nick (2017): Platform capitalism, Theory redux, Cambridge, UK; Malden, MA, Polity Press (Theory redux).
- Standing, Guy (2016): The corruption of capitalism, London, Biteback Publishing.
- De Stefano, Valerio (2016): The rise of the "just-in-time workforce": On-demand work, crowdwork & labour protection in the "gig economy", Geneva. Available at: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_protect/---protrav/---travail/documents/publication/wcms_443267.pdf (Accessed: 12 February 2018).
- Søren Salling Weber, cand.soc, Arbejdslivsstudier & Socialvidenskab og ph.d.-studerende, Institut for Mennesker og Teknologi, Roskilde Universitet, ssweber@ruc.dk